

Ks. HERBERT SIMON

OD SŁUŻEBNEGO DO HISTORIOZBAWCZEGO TRAKTOWANIA BIBLIJ W PRZEPOWIADANIU NASZEGO STULECIA

1. Zwrot ku Biblii w aktualnym przepowiadaniu. — 2. Pomocnicza rola Pisma św. w kaznodziejstwie. — 3. Próba odnowy przepowiadania przez powrót do homilii. — 4. Kerygmatyczna odnowa przepowiadania. — 5. Autentyczne słowo Boże treścią kazania.

W świetle dokumentów II Soboru Watykańskiego i adhortacji Pawła VI: Ewangelii Nuntiandi z 1976 roku, nie ulega wątpliwości, iż miejsce Biblii w przepowiadaniu jest uprzywilejowane. Wprawdzie „Kościół miał zawsze we czci Pisma Boże, podobnie jak Ciało Pańskie” (KO 21), jednakowoż nie zawsze dochodziło w przepowiadaniu do głosu zbawcze posłannictwo Biblii.

Prześledzenie różnego podejścia i traktowania Pisma św. w kaznodziejstwie od początku XX w. do chwili obecnej wydaje się być sprawą ważną. Pozwoli to bowiem z jednej strony ustrzec przed niewłaściwym korzystaniem z Biblii, a z drugiej strony, pozwoli dostrzec jej właściwą rolę w przepowiadaniu — że jest ona Księgą zbawienia, której posłannictwo ma zwiastować kaznodzieja.

1. Zwrot ku Biblii w aktualnym przepowiadaniu

Zasadniczym celem II Soboru Watykańskiego była troska o odnowę i dostosowanie Kościoła do współczesności, aby pośród dzisiejszych warunków życia mógł on nadal skutecznie spełniać swoją zbawczą misję. Z tą odnową Kościoła jest także nierozzerwalnie związana odnowa katolickiego przepowiadania. Wskazują na to same dokumenty soborowe, które uznały przepowiadanie słowa Bożego za jedną z zasadniczych funkcji jego zbawczego posłannictwa (KL 24, 35. 2, 52; KO 21, 24, 25). Mając na uwadze te dokumenty, wydaje się nie ulegać wątpliwości, że dominantą nauki Soboru jest troska o rozwój wiary, która rodzi się ze słuchania słowa Bożego (Rz 10, 17). Prowadzi to do wniosku, że zagadnienia związane z przepowiadaniem słowa Bożego znajdują się w centrum problematyki soborowej. Kaznodzieja czerpiąc ze skarbcza Pisma św., które jest podstawą wszelkiego nauczania i przepowiadania, winien budzić i umac-

niać wiarę. Ma służyć wierze i sakramentowi¹, ma urzeczywistniać Kościół w każdym czasie i każdej sytuacji. Przepowiadanie jest zatem kontynuacją misji Chrystusa, której głównym celem było włączenie człowieka w życie Boga (J 14, 23). Mimo tak doniosłej roli jaką spełnia kaznodziejstwo w urzeczywistnianiu się Kościoła, posługa ta jest ciągle w poszukiwaniu najwłaściwszej drogi swego kościelnego oddziaływania. Jest znamiennym faktem, że w ostatnich latach dużo się pisze z jednej strony o kryzysie kaznodziejstwa², a z drugiej o jego odnowie i odrodzeniu³. Ten paradoksalny fakt tłumaczy się tym, że w życiu dzisiejszego Kościoła można rzeczywiście zaobserwować szereg niedomogów wynikających z rozbieżności pomiędzy jego misją a życiem i myśleniem współczesnego człowieka. Uświadomienie sobie jednak tych zjawisk negatywnych stanowi punkt wyjścia dla prób odnowy. Stwierdzenie kryzysu względnie niedomogów kaznodziejstwa jest zarazem punktem wyjścia lub przynajmniej wstępnym sygnałem w podejmowaniu wysiłków celem ich przezwyciężenia. Mówiąc o kryzysie przepowiadania homileci wskazują na różne jego przyczyny. W zależności od swoich zainteresowań mówią, że przyczyn tego stanu rzeczy należy się dopatrywać w języku kazań, w świadectwie przepowiadającego bądź też w słuchaczu od którego zależy przyjęcie lub odrzucenie przepowiadanych treści. Inni uważają, że nie skuteczność kazania płynie stąd, iż nie uwzględnia się tak w przygotowaniu jak i w samym akcie przekazu homiletycznego wyników teorii komunikacji⁴. Jedną z głównych przyczyn tej sytuacji jest jednak, na co wskazuje większość autorów, odejście w przepowiadaniu od autentycznych treści biblijnych. Wpłynął na to m.in. fakt, że Biblia w pewnym okresie życia Kościoła nie była w pełni doceniana. Skutkiem tego był upadek kaznodziejstwa biblijnego w późnym Średniowieczu.

Teoretycy przepowiadania badając przyczyny kryzysu posługi słowa wskazują coraz częściej na potrzebę jej treściowej odnowy⁵. W świetle Konstytucji o Bożym Objawieniu nie ulega wątpliwości, że Biblia musi stać się na nowo siłą ożywczą kościelnego przepowiadania. „Trzeba więc, aby całe nauczanie kościelne, tak jak sama religia chrześcijańska, żywiła

-
- 1 Por. Y. Congar, *Das Verhältnis zwischen Kult oder Sakrament und Verkündigung des Wortes*, Concilium 4 (1968), H. 3, 178.
 - 2 O kryzysie przepowiadania piszą m.in. V. Schurr, *Wie heute predigen?* Stuttgart 1949, 7; H. Zahrt, *Kritik an der Kirche*, Stuttgart 1958, 181; J. Ries, *Krisis und Erneuerung der Predigt*, Frankfurt 1961, 14—19; J. Schneyer, *Die Krise der Gegenwartspredigt*, Oberrheinisches Pastoralblatt 62 (1961), 225 n; J. Pasierb, *Człowiek współczesny jako słuchacz słowa Bożego*, Collectanea Theologica 39 (1969) f. 1, 5—15; M. Brzozowski, *Kryzys współczesnego kaznodziejstwa*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 20 (1973) z. 6, 87—93.
 - 3 O „wiośnie homiletycznej” mówi V. Schurr. Por. *Pastoraltheologie im 20. Jahrhundert*, w: Bilanz der Theologie im 20. Jahrhundert, Hrsg, H. Vorgrimler, Freiburg 1970, t. 3, 386.
 - 4 Por. E. Bartsch, *Die Problematik der Predigt heute*, w: Verkündigung, Pastoral-Katechetische Hefte, z. 50/4, 13—15.
 - 5 Por. A. Günthör, *Die Predigt. Theoretische und praktische theologische Wegweisung*, Freiburg 1963, 98—104; K. Gastgeber, *Gotteswort durch Menschenwort*, Wien 1964, 305 n; R. Kliem, *Die katholische Predigt. Texte und Analysen*, Bremen 1967, 363—368; F. Kamphaus, *Von der Exegese zur Predigt. Über die Problematik einer schriftgemässen Verkündigung der Osterwunder- und Kindheitsgeschichten*, Mainz 1968², 13—15.

się i kierowała Pismem św. Albowiem w księgach świętych Ojciec, który jest w niebie, spotyka się miłościwie ze swymi dziećmi i prowadzi z nimi rozmowę. Tak wielka zaś tkwi w słowie Bożym moc i potęga, że jest ona dla Kościoła podporą i siłą żywotną, a dla synów Kościoła utwierdzeniem wiary, pokarmem duszy oraz źródłem czystym i stałym życia duchowego” (KO 21). O należyтым poziomie i zbawczej skuteczności kaznodziejstwa decyduje przede wszystkim jego biblijna treść. Potwierdzają to następujące słowa Konstytucji: „Tymże słowem Pisma św. żywi się również korzystnie i święcie się przez nie rozwija postęga słowa, czyli kaznodziejstwo, katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie, w którym homilia liturgiczna winna mieć szczególne miejsce” (KO 24). Dobitnie wskazuje na to także papież Paweł VI w swojej Adhortacji o Ewangelizacji w świecie współczesnym: „Wydaje się Nam, że taka Adhortacja ma kluczowe znaczenie, ponieważ głoszenie ewangelicznego orędzia nie jest czymś takim, co Kościół mógłby dowolnie albo wykonywać, albo nie wykonywać, ale jest zadaniem i obowiązkiem, nałożonym mu przez Pana Jezusa, ażeby ludzie mogli wierzyć i dostąpić zbawienia. Głoszenie Ewangelii jest zgoła konieczne, jest jedyne w swoim rodzaju i nic go nie może zastąpić”⁶

Dokumenty Kościoła wskazują zatem niedwuznacznie na to, że kaznodziejstwo winno czerpać ze skarbcza Pisma św. i być przez to prolongatą zbawczego orędzia w każdorazowej sytuacji. Biblia jednak nie zawsze była źródłem przepowiadania a jej zbawcza treść nie dochodziła do głosu jeszcze w początkach naszego stulecia.

2. Pomocnicza rola Pisma św. w kaznodziejstwie

Po zwycięstwie neoscholastyki w połowie XIX w. nad teologią kerygmatyczną, do którego przyczynili się głównie J. Kleutgen (1811—1883) i J. Deharbe (1800—1871) w kaznodziejstwie dominuje tematyka dogmatyczno-moralna zamiast kerygmatyczno-biblijnej, jak tego chcieli J. M. Sailer i J. B. Hirscher. W przepowiadaniu zwraca się mniej uwagi na treść a więcej na stronę formalną kazania, tj. jak przekazać słuchaczowi prawdę określoną przez teologię scholastyczną. Ważniejsze jest wówczas „jak głosić” od tego „co” głosić⁷. Niemal do perfekcji doprowadzili stronę formalno-metodyczną kaznodziejstwa jezuita: N. Schleiniger (1817—1884)⁸ i J. Jungmann (1830—1885)⁸. Ten ruch retorycznej odnowy kaznodziejstwa kształtuje niemal wszystkie podręczniki homiletyki aż do pierwszej wojny światowej, które w zasadzie były uwspółcześnioną przeróbką, podręczników Schleini-

6 Adhortatio Apostolica Pauli VI ad episcopos sacerdotes et christifideles totius Catholice Ecclesiae: de evangelizatione in mundo huius temporis, Evangelii nuntiandi, AAS 68 (1976) 5—76. Tekst polski cytuję w tłumaczeniu opublikowanym w: Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej 31 (1976), 323—365.

7 Por. K. Gastgeber, *Gotteswort durch Menschenwort. Ein Beitrag zur Geschichte der Kerygmantik seit dem 18. Jahrhundert*, Wien 1964, 282.

8 Swoje formalno-metodyczne ujęcie homiletyki przedstawił w dwóch głównych dziełach: *Grundsetze der Beredsamkeit*. Neu bearbeitet von K. Racke, Freiburg 1908 oraz *Die Bildung des jungen Predigers*. Neu bearbeitet von K. Racke, Freiburg 1908.

gera i Jungmanna⁹ O tym jaki był stosunek kaznodziei do Biblii świadczyć mogą następujące przykłady. P. Hettinger w dziele „Aphorismen über Predigt und Prediger” (Freiburg 1888) propaguje jedynie kazanie katechizmowe. Kazanie biblijne, homilia, nie znajduje u niego miejsca w ramach liturgii. Wyraża nawet opinię, że postulowane przez Sobór Trydencki nauczanie Pisma św. powinno być realizowane poza liturgią¹⁰ Podobnie wypowiada się żyjący na przełomie wieków Alban Stolz w swojej „Homiletik als Anweisung den Armen das Evangelium zu Predigen” (Freiburg 1899): „Dlatego kaznodzieja winien się pilnie troszczyć o to, aby znaleźć odpowiednie wypowiedzi lub zdarzenia w Piśmie św. Nowego lub Starego Testamentu, które potwierdziłyby obrany temat kazania”¹¹ Dla takich homiletów jak: G. Longhaye i A. D. Sertillanges Pismo św. jest przede wszystkim wzorem „jak mówić”, jest źródłem techniki przekazu¹². Czysto funkcyjną rolę ma Biblia dla homilety F. Kunze, który widzi jej rolę w „uzasadnianiu wywodów kaznodziei” i w „budzeniu uczuć religijnych”¹³ Nic więc dziwnego, że przepowiadanie co do swoich treści biblijnych jest bardzo mierne. Pierwsze miejsce zajmują kazania doktrynalne i moralizatorskie. Głosi się przede wszystkim dogmat, prawdę w nim zawartą wraz z wynikającym z niego zastosowaniem moralnym. Biblia ma tylko potwierdzać głoszone prawdy. Na pierwszy plan wysuwają się kazania tematyczne, przy czym temat kazania wyznacza katechizm. Rzecznikiem takiego ujęcia jest Peter Adamer, który w swoim podręczniku z 1937 r. mówi o „konieczności bycia wiernym Ewangelii w przepowiadaniu”, przy czym uważa, iż gwarantem tej wierności jest katechizm. Kazania na poszczególne niedziele i święta winny czerpać temat z katechizmu uwzględniając przy tym rok kościelny¹⁴. G. Longhaye domagał się, by treścią kazań był dogmat i zasady moralne¹⁵ W podobnym duchu używając tekstów biblijnych jako „dicta probantia” napisane są kazania Leopolda Schustera — „Fastenpredigten. Zwei Zyklen”¹⁶. Niemal całkiem w duchu scholastyki napisał kazania Max Kassipe w swoim dziele: „Homiletisches Handbuch für Missionerneuerungen, Exertitionen, Oktaven”¹⁷. Zawarte tam kazania tematyczne są przykładem jak treści biblijne były mało uwzględniane w przepowiadaniu¹⁸. Także

9 Głównym jego dziełem jest: *Theorie der Geistlichen Beredsamkeit*, Freiburg 1877. Por. Lewek, *Geneza i główne kierunki współczesnego ruchu homiletycznego*, w: *Studia Theologica Varsoviensia* 12 (1974), 128.

10 Por. Gastgeber, *Gotteswort durch Menschenwort*, 283.

11 Por. Stolz, *Homiletik als Anweisung den Armen das Evangelium zu Predigen*, Freiburg 1889, 124.

12 Por. A. D. Sertillanges, *Verkündiger des Wortes*, Salzburg 1936, 16—30.

13 Por. P. Kunze, *Handbuch der Homiletik*, Breslau 1908, 41.

14 Por. P. Adamer, *Predigtkunde*, Mainz 1937, 48n.

15 „Tak jak wiara jest początkiem zbawienia, tak dogmat winien być początkiem kazania”. Longhaye, *Die Predigt*, Mainz 1935, 231.

16 Graz 1906. Pierwszy cykl obejmuje kazania o „Dobrym Pasterzu” i dotyczą życia i śmierci Chrystusa (s. 3—64), zaś drugi cykl „Magdalena” ma charakter wybitnie moralizatorski (s. 65—132). W tych kazaniach zwykle wychodzi od cytatu Pisma św., który służy mu jako motto do własnych, subiektywnych rozważań.

17 Wyd. 1 i 2 t. 1—4. Paderborn 1920—22.

18 Tematyka tych kazań jest zaczerpnięta z katechizmu. Por. kazanie o sędzie ostatecznym, t. 1, 178—188, o piekle t. 1, 222—230.

kazania Tihamera Totha mają, podobnie jak większość ówczesnych kazań, charakter apologetyczno-moralny¹⁹

Niektórzy kaznodzieje traktowali Biblię wyłącznie jako źródło pouczeń moralnych²⁰. Postawę taką reprezentuje Johannes Engel. Pismo św. służy mu tylko jako punkt wyjścia do kazań o charakterze czyisto moralizatorskim²¹. Również jego kazania wielkanocne — jak stwierdza to Dreher — są kazaniem apologetyczno-budującymi. Zmartwychwstanie Chrystusa w ujęciu Engla jest jedynie wezwaniem do moralnego odrodzenia przez spowiedź i komunię wielkanocną²². Podobnie B. Welsler widzi w Zmartwychwstaniu jedynie pociechę dla człowieka znękanego życiem²³.

Badania Brunona Drehera dotyczące kazań wielkanocnych doprowadziły go do stwierdzenia, że większość kazań jakie ukazały się w Niemczech, zarówno przed jak i po pierwszej wojnie światowej, miały charakter kazań apologetyczno — budujących. Biblia była najczęściej tylko punktem wyjścia, stanowiła motto kazania, lecz jej treści kerymatyczne nie dochodziły do głosu²³

Przepowiadanie nurtu neoscholastycznego w początkach XX w., jak wskazują na to powyższe przykłady kazań, ma trzy zasadnicze rysy: a) Nosi znamię doktrynalizmu. Głoszone są przede wszystkim prawdy katechizmowe, b) Ma charakter moralizatorski. Nie troszcząc się o wdrożenie słuchacza w „nowy sposób bytowania w Chrystusie”, wyciąga z Biblii jedynie wnioski dotyczące postępowania chrześcijańskiego, c) Znamionuje to przepowiadanie historycyzm. Zadawalano się przekazem treści biblijnych i wydarzeń Chrystusa jako czymś minionym. Biblia została zepchnięta do moralnego pouczenia, które nawołuje do zmiany postępowania. Błędy te, które i dziś są jeszcze popełniane mają swe źródło w tym, że nie dopuszczano do głosu posłannictwa Biblii. Pełni ona w tym nurcie kaznodziejskim rolę pomocniczą i służebną. Była źródłem argumentacji, budujących przykładów, a co najwyżej, czerpano z niej tematykę kazań.

3. Próba odnowy przepowiadania przez powrót do homilii

Paralelnie do kazań dogmatyczno-moralnych rozwijają się właściwie już od końca XIX w. tendencje zmierzające ku odnowie kaznodziejstwa

19 Przykładem może być kazanie wielkanocne, zwłaszcza druga część „Zwycięstwo prawdy”, gdzie z faktu zmartwychwstania dowodzi bóstwa Chrystusa. Dla słuchaczy jest Wielkanoc jedynie wezwaniem do moralnego przebudzenia. Por. T. Toth, *Im Weinberg des Herrn. Predigten und Vorträge*, Paderborn 1934, 42—47.

20 A. Günthör pisze, że jeszcze do niedawna niektórzy kaznodzieje w Wielki Piątek nie mieli nic więcej ludziom do powiedzenia, jak w oparciu o słowo Chrystusa „pragnę”, mówić o grzechach pijaństwa, za które Jezus cierpiał. Por. Günthör, *Die Predigt*, 149.

21 Całe kazanie na trzecią niedzielę W Postu (Mt 4, 1—11: kuszenie Jezusa) poświęca bezwstydnemu mody, dając mu charakterystyczny nagłówek — Der Mordteufel. Por. J. Engel, *Am Strome des Lebens. Sonntagsbesungen an die Evangelien des Kirchenjahres*, Breslau 1921, 99—106.

22 Por. B. Dreher, *Die Osterpredigt von der Reformation bis zur Gegenwart*, Freiburg 1951, 149.

23 Tamże, 148n.

biblijnego. Wzrasta zainteresowanie homilią, które w okresie międzywojennym osiąga swój szczyt²⁴. Studium Karola Gastgebera nad kaznodziejstwem XX w. doprowadziło do stwierdzenia, że „wielu kaznodziei z samego protestu wobec racjonalizmu Oświecenia zwróciło się ku kazaniu biblijnemu”²⁵. Do pierwszych zwiastunów nowej orientacji w kaznodziejstwie, którzy czerpali inspirację z Biblii a nie z teologii scholastycznej należą: E. Veith (1787—1876), M. Eberhard (1815—1876) — biskup Trier, który celował w kazaniach starotestamentowych, biskup Kolonii — H. J. Schmitz, O. Rottmanner z Monachium²⁶ oraz F. Zippel, domagający się w swoim dziele „Warum nicht mehr Predigten in Form der Homilie?” (Magdeburg 1893) powrotu do Pisma św. przez odnowę homilii²⁷. Prawdziwym jednak propagatorem homilii tak w teorii jak i praktyce był biskup Rottenburga P. W. Keppler (1852—1926)²⁸. W swoich licznych publikacjach²⁹ propagował kazanie biblijne oparte o tzw. egzegezę homiletyczną, która, jak wykazał to R. Kliem, była nie tyle włączeniem ówczesnej naukowej egzegezy do przepowiadania, ile osobistą refleksją nad tekstem, celem wydobywania głównej myśli perykopy³⁰. Th. Soiron, jeden z twórców teologii przepowiadania i zwolennik odnowy kazania biblijnego w formie homilii, wyraził się następująco o poglądach Kepplera: „Działalność homiletyczna Kepplera odegrała w podwójnym aspekcie misję opatrnościową: 1) sprowadziła ona kazanie na powrót do jego najprzedniejszego źródła, do Pisma św. Kazanie stało się na powrót tym czym być powinno ze swej istoty — przepowiadaniem słowa Bożego, nadprzyrodzoną funkcją w budzeniu i żądaniu wiary i życia łaski. 2) Keppler stworzył też klasyczną teorię homilii z postulatem jedności i jednoznacznie określonego celu”³¹. Zwrócenie się Kepplera do Biblii jest — według F. X. Arnolda — kontynuacją myśli Sailera i Hirschera³². Swoimi poglądami wywarł on silny wpływ na teorię i praktykę przepowiadania. Prawie całkowicie pod jego wpływem był A. Donders (1877—1944), który w duchu Kepplera napisał swoje główne dzieło homiletyczne „Christusbotschaft. Predigtentwürfe” (wyd. 2. Kevelaer 1954)³³. Pod wpływem

24 Tamże, 148; Por. V. Schurr, *Pastoraltheologie im 20. Jahrhundert*, 385.

25 Gastgeber, j.w. 282.

26 Tamże, 282; Por. J. B. Schneyer, *Geschichte der Katholischen Predigt*, Freiburg 1969, 336—339.

27 Por. A. Koch, *Zur Förderung der Homilie*, w: Vorträge auf dem ersten homiletischen Kurs in Ravensburg. Praca zbiorowa, Rottenburg 1911, 3—6.

28 Por. Schurr, *Pastoraltheologie im 20. Jahrhundert*, 385; F. X. Arnold, *Pastoraltheologische Durchblicke*, Freiburg 1965, 148; A. Donders, *Meister der Predigt*, Münster 1928, 476; Schneyer, *Geschichte der Predigt*, 342; R. Kliem, *Die katholische Predigt. Texte und Analysen*, Bremen 1967, 171; Gastgeber, j.w., 283.

29 Do nich należą: *Adventsperekopen, exegetisch und homiletisch erklärt*, Freiburg, 1899; *Homiletische Gedanken und Ratschläge*, Freiburg 1910; *Homilien und Predigten*, 3 cz. Freiburg 1912; *Die Armenseelenpredigt*, Freiburg 1913; *Wasser aus den Felsen*, t. 1—2, Freiburg 1927—28.

30 Por. Kliem, j.w., 172.

31 Por. Th. Soiron, *Zur Einführung in die Abhandlung „Die Homilie” von Bischof Dr Paul Wilh. Keppler*, w: Kirche und Kanzel 6 (1923), 61—62.

32 Por. Arnold, *Pastoraltheologische Durchblicke*, 148.

33 Por. Schneyer, *Geschichte der Predigt*, 342.

Keplera byli ponadto J. Schäfer (1864—1933)³⁴ i biskup Monachium, kard. Michael von Faulhaber (1869—1952)³⁵. W Austrii głównym przedstawicielem „ruchu keplerowskiego” był F. Stinger (1863—1936)³⁶. Ponadto idee Keplera wpływały na poglądy homiletyczne Th. Soirona (1881—1957) i E. Kaima, który przez swoje dzieło „Die Anschaulichkeit auf der Kanzel” stał się głównym propagatorem tzw. poglądowości w kazaniu³⁷.

Idee Keplera przedstawił bardzo gruntownie J. Ries. Z tego omówienia wynika, że w całym „ruchu keplerowskim” chodziło o odnowę homilii, w której „dochodzi do głosu Pismo św., kaznodzieja zaś wyjaśnia i komentuje jego słowo”³⁸.

„Wyjaśnienie tekstu Pisma św. w homilii nie może być — według Riesa — jakimś suchym, naukowym, abstrakcyjno-teoretycznym wywodem, lecz ma być wyjaśnieniem budująco-praktycznym”, które musi mieć w sobie „coś ciepłego i mobilizującego do działania”³⁹. Według Riesa celem tego „budującego wykładu” jest pouczenie o prawdzie zawartej w Biblii, by potem z tej nauki zawartej w Piśmie św. wyciągnąć praktyczne wnioski dla życia w tzw. applicatio⁴⁰. Homilia opracowana przez Riesa w duchu założeń Keplera miałyby trzy stopnie: explicatio — doctrina — applicatio. Tak samo pojmuje istotę i cele homilii A. Koch, który w oparciu o założenia Keplera wygłosił referat „Zur Förderung der Homilie” na pierwszym sympozjum homiletycznym w Ravensburgu (1910)⁴¹. W tym referacie domagał się obok dalej potrzebnego kazania tematycznego, przepowiadania homilijnego, które jego zdaniem ma być „twórczym, praktycznym i budującym wyjaśnieniem perykopy”⁴².

Niewątpliwie poglądy Keplera przyjęte i realizowane w praktyce przez niektórych kaznodziejów naszego stulecia, były przez swój zwrot ku Biblii czymś bardzo pozytywnym. Wydaje się, iż stwierdzenie Kliema uważające ten kierunek odnowy za początki współczesnego kazania bi-

34 Opublikował on: *Homilien über die Parabeln des Herrn*, Freiburg 1905 oraz *Die Wunder Jesu in Homilien erklärt*, Freiburg 1918.

35 Wydał bardzo wiele kazań nawiązując zwłaszcza do Starego Testamentu. Do głównych należą takie zbiory kazań: *Zeitfragen und Zeitaufgaben. Gesammelte Reden und Schriften*, Freiburg 1915; *Waffen des Lichtes. Gesammelte Reden*, Freiburg 1915; *Rufende Stimmen in der Wüste der Gegenwart. Gesammelte Reden, Predigten und Hirtenbriefe*, Freiburg 1931; *Zeitrufe, Gottesrufe, Gesammelte Predigten*, Freiburg 1932; *Judentum, Christentum, Germantum. Adventspredigten*. München 1934.

36 Por. Schneyer, *Geschichte der Predigt*, 345. Główne dzieła Stingera to: *Geschichte der Schriftpredigt*, Paderborn 1920; *Die homiletische Fülle der Heiligen Schrift*, Paderborn 1924; *Aus der Predigttheorie für die Predigtpraxis*, Linz 1925.

37 Por. Dreher, *Die Osterpredigt*, 149.

38 Por. J. Ries, *Die Sonntagsevangelien homiletisch erklärt, thematisch skizziert und in Homilien bearbeitet*, Paderborn 1920, 3.

39 Tamże, 5.

40 Ries, *Die Sonntagsevangelien homiletisch erklärt*, 6n.

41 Artykuł ten zamieszczony został w: *Vortäge auf dem ersten homiletischen Kurs in Ravensburg*, Rotenburg 1911, 3—26.

42 Por. Koch, *Zur Förderung der Homilie*, 19.

blijnego, ma swoje uzasadnienie⁴³ Niemniej traktowanie Biblii jedynie jako podstawy dla „budującego wykładu”, z którego wynikają pewne aplikacje moralne, jest z pewnością poważnym brakiem. Choć w tym ruchu podejście do Pisma św. było o wiele głębsze niż w kierunku neoscholastycznym, to jednak Biblia nie jest jeszcze traktowana kerygmaticznie i historiozbawczo. Dreher uważa, że Kepplerowi chodziło więcej o przywrócenie homilii jako idealnej formy przekazu kaznodziejskiego aniżeli o teologiczną odnowę przepowiadanych treści⁴⁴.

W trendzie odnowy biblijnego kaznodziejstwa na szczególniejszą uwagę zasługuje F. Tillmann, który choć wyrósł z ruchu keplerowskiego, potraktował Pismo św. bardziej kerygmaticznie, zaś jego kazania mają głębszy sens teologiczny aniżeli u innych, współczesnych mu kaznodziei⁴⁵ W oparciu o egzegezę opracował kazania, które do dziś nie straciły swej aktualności. Są nimi: „Die sonntäglichen Evangelien im Dienst der Predigt erklärt”⁴⁶, „Die sonntäglichen Episteln”⁴⁷ oraz „Episteln und Evangelien der Festtage”⁴⁸ R. Kliem, analizując jego medytację egzegetyczną do perykopy o Dobrym Pasterzu (J 10, 11—16), wskazuje, iż Tillmann nie ogranicza się tylko do wyjaśnienia samej perykopy, ale rozważa ją w całym kontekście Ewangelii Jana, a także w kontekście Starego Testamentu. Pozwala to Tillmannowi na właściwe zrozumienie obrazu Dobrego Pasterza, którym jest Chrystus oddający za nas życie. Jego propozycja homilii uwzględnia ponad to kontekst liturgiczny. Okres wielkanocny nadaje nowe znaczenie tej perykopie — Chrystus Dobry Pasterz, który za nas umarł i zmartwychwstał, daje nam nowe życie. Widać tu wyraźną łączność między Wielkim Piątkiem, a Wielkanocą⁴⁹ B. Dreher badając wielkanocne kazania Tillmanna stwierdził, że są to jedne z pierwszych kazań, w których do głosu dochodzi zbawczy charakter Paschy. Tillmann mówiąc o „nowym życiu” jakie płynie z faktu Zmartwychwstania, nie pojmuje go — jak pisze Dreher — wyłącznie w sensie odnowienia moralnego, ale jako nowy sposób egzystencji z Chrystusem, którego podstawą jest sakrament chrztu. Dopiero z tego zespolenia przez chrzest z Chrystusem wynika nowość życia i postępowania. Biblia, jak z powyższego wynika, ma w jego przepowiadaniu charakter bardziej kerygmaticzny niż historyczny.

4. Kerygmaticzna odnowa przepowiadania

W okresie międzywojennym dochodzi do dyskusji, która koncentrowała się wokół zagadnienia nowego profilu teologii. Spór zainicjował J. A. Jungmann rozprawą „Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung” (Regensburg 1939), postulując w niej taką teologię, która

43 Por. Kliem, *Die katholische Predigt*, 149.

44 „Die verdienstvolle Predigterneuerung etwa unter P. W. V. Keppler war in wesentlichen formale Kerygmantik. Das Bemühen galt in der Hauptsache der Wiederherstellung des Gotteswortes in der Gestalt der Homilie als idealer christlicher Predigtform, weniger einer inhaltlichen theologischen Erneuerung”. Dreher, *Die Osterpredigt* s. IX.

45 Por. Dreher, *Die Osterpredigt*, 159.

46 T. 1—2. Düsseldorf 1917.

47 2 t. Düsseldorf 1923.

48 Düsseldorf 1940.

49 Por. Kliem, *Die Katholische Predigt*, 173—185.

służyłaby życiu chrześcijańskiemu. Dyskusja ta wyrosła na podłożu czy-
sto praktycznym. Rozwijające się uprzemysłowienie i związana z tym
przemiana struktur społecznych, prowadziły do masowych odstępstw od
Kościoła. Szło zatem o przewyciężenie rozbieżności pomiędzy dotych-
czasowym nauczaniem, opartym na teologii spekulatywnej a nowym spo-
sobem życia. Domagano się nowej, praktycznej, życiowej teologii, która
ukazywałaby chrześcijaństwo nie tylko jako prawdę ale przede wszyst-
kim jako wartość, prowadząc zarazem do bardziej osobowego spotkania
z Chrystusem⁵⁰. Dyskusja ta wniosła cenne myśli także dla przepowia-
dania. Doprowadziła przede wszystkim do pogłębionego spojrzenia na sa-
mo słowo Boże, na przepowiadanie, które otrzymuje swoją teologiczną
podbudowę i, nieco później, na praktykę przepowiadania.

Idee J. A. Jungmanna stały się podwaliną nowego kierunku w teolo-
gii zwanego kerygmatyką⁵¹. Sięgała ona do centralnych prawd Pisma
św. Biblia była rozumiana jako żywe, zbawcze słowo Boga, będące wez-
waniem dla człowieka. Odnowa ta miała swoje źródło w teologii wypra-
cowanej przez Sailera i Hirschera. Do jej ożywienia i pogłębienia przy-
czynił się międzywojenny ruch młodzieżowy a zwłaszcza odnowa litur-
giczna Piusa Parscha⁵². W tym czasie odżywa też, zwłaszcza w kra-
jach języka niemieckiego, ruch biblijny, który doprowadził do większe-
go zainteresowania się Pismem św., zwłaszcza przez godziny biblijne,
kursy i sympozja biblijne. Odnowa ta dążyła nie tylko do zwiększenia
wysiłku egzegetów celem lepszego zrozumienia treści biblijnych, ale mia-
ła też swój praktyczny wydźwięk, dążyła do popularyzacji i czytania
Biblij. Większy kontakt ludzi z Biblią domagał się też nowego, pogłębio-
nego spojrzenia na kaznodziejstwo. Kazanie nie mogło już być tylko po-
wtórzeniem własnymi słowami perykopy. Nie mogło też być samowol-
nym jej tłumaczeniem⁵³. Wzajemne oddziaływanie odnowy liturgicznej
i biblijnej doprowadziły do nowej formy przepowiadania — kazania
mistagogicznego. Wyjaśniano w nim sens znaku sakramentalnego w łącz-
ności ze słowem Bożym. Przy czym słowo Biblii nie było tylko poucze-
niem o znaku, ale było słowem aktualizującym treść znaku; słowem zba-
wiającym, które prowadzi do spotkania z Chrystusem w znaku liturgicz-
nym⁵⁴. Biblia w kazaniach tego okresu, choć odczytywana niemalże wy-
łącznie w świetle liturgii, nie jest traktowana historycyzująco ale kery-
gmatycznie. Jej treści, przez przepowiadanie, aktualizują zbawienie, któ-
re ona zawiera. Wskazał na to Bruno Dreher w oparciu o kazania Wiel-

50 Por. Gastgeber, *Gotteswort*, 284.

51 W ujęciu Jungmanna kerygmat jest pojęciem biblijnym i oznacza to co
jest głoszone. Jego treść stanowi zasadniczo to, co było głoszone przez Chrys-
tusa, a co zostało podjęte przez Apostołów — mianowicie, że w Chrystusie
przyszło Królestwo Boże i zbawienie ludzkości. Kerygmat jest podstawą wszel-
kiego przepowiadania. Jest czymś więcej niż nauką, którą wystarczy przyjąć —
jest Bożym wezwaniem. Por. J. A. Jungmann, *Glaubensverkündigung im
Lichte der Frohbotschaft*, Innsbruck 1963, 59 n. „Pojęcie kerygmatyki czy teologii
kerygmatycznej dotyczy aspektu treści przepowiadania i łączy się z problemem
sposobu formułowania prawd objawionych oraz ich aktualizowania”. Lewek,
Geneza ruchu homiletycznego, 155.

52 Por. Kliem, *Die katholische Predigt*, 150n.

53 Tamże, 153.

54 Tamże, 154.

kanonowe tego okresu. Charakter paschalny miały zwłaszcza kazania poświęcone tematyce chrzcielnej i problematyce zbawienia dokonanego przez śmierć i Zmartwychwstanie Chrystusa⁵⁵. Historiozbawczym ujęciem odznaczały się już niektóre kazania M. Pflieglera⁵⁶, a zwłaszcza kazania R. Guardiniego⁵⁷, T. Michelsa⁵⁸, R. Grabera⁵⁹, O. Casela⁶⁰ oraz P. Parscha⁶¹. Kaznodziejstwo tego okresu, co jest jego rysem charakterystycznym, sięgało do centralnych prawd chrześcijaństwa, zwłaszcza do Misterium Paschalnego.

Rzecznikiem takiego ujęcia, zwłaszcza w teorii przepowiadania, jest F. X. Arnold, który w oparciu o bosko-ludzką zasadę teologii pastoralnej wskazał na właściwą odnowę przepowiadania. Pojmuje on przepowiadanie jako słowo Boże i ludzkie zarazem, przez które dokonuje się zbawcze pośrednictwo Kościoła. Kazanie ma z istoty swojej budzić i umacniać wiarę. Jest ono „służbą wierze”⁶². Poruszając problematykę skuteczności słowa Bożego wskazuje Arnold na to, iż słowo przepowiadane nie może być traktowane jako słowo „o” zbawieniu, ale jako słowo, które zbawienia udziela⁶³. Dał tym samym Arnold wraz z Th. Soironem i K. Rahnerem impuls do opracowania brakującej jeszcze wówczas katolickiej teologii słowa Bożego.

Przełomowe znaczenie dla rozwoju materialno-kerygmaticznej odnowy kaznodziejstwa miało dzieło V Schurra — „Wie heute Predigen?”⁶⁴. W tym dziele podjął Schurr „próbę przedstawienia problemu treści i formy kaznodziejstwa pod kątem widzenia jego związków z dzisiejszą sytuacją i kulturą ludzką”⁶⁵. Ponieważ w swoich pracach wysuwa on na pierwszy plan problematykę „nowej homiletyki” — jej treść i formę, jest przez to przedstawicielem formalno-objektywnego kierunku odnowy kaznodziejstwa i uważany jest za „klasyka współczesnej homiletyki”⁶⁶. Przez przepowiadanie rozumie Schurr postugę zbawienia w relacji do współczesnego świata. Biblia jest dla niego źródłem przepowiadania, lecz aby mogło ono aktualizować jej zbawcze treści, winno uwzględnić współczesną rzeczywistość świata i ludzi. Dopiero wówczas będzie ono „udzielaniem się Boga w Chrystusie, celem włączenia słuchacza we wspólnotę z Nim”⁶⁷.

55 Por. Dreher, *Die Osterpredigt*, 154—165.

56 Zwłaszcza kazanie pt. „Erlösung” w: M. Pfliegler, *Homilien der Zeit*, Freiburg 1925, 123.

57 *Das Geheimnis der heiligen Osternacht*, Würzburg 1940, 23n.

58 *Eine Osterpredigt in Maria Laach*, *Liturgisches Leben* 2/7 (1935) z. 2.

59 *Ewige Wahrheit. Predigten und Vorträge*, Paderborn 1940.

60 *Das christliche Festmysterium*. Paderborn 1941.

61 *Liturgische Predigten*, Klosterneuburg 1931.

62 Por. F. X. Arnold, *Wort des Heils als Wort in die Zeit*, Trier 1961, 15n. Przez taką koncepcję kazania przygotował F. X. Arnold grunt pod przyszłą orientację antropologiczną w przepowiadaniu. Rozwinie ją zwłaszcza B. Dreher, który był uczniem Arnolda.

63 F. X. Arnold, *Wort des Heiles. Gedanken zu einer Theologie der Predigt*, w: *Theologische Quartalschrift* 137 (1957), 1—17.

64 Stuttgart 1949.

65 Lewek, *Geneza ruchu homiletycznego*, 1947.

66 Por. H. Jacob, *Theologie der Predigt. Zur Deutung der Wortverkündigung durch die neuere katholische Theologie*, Essen 1969, 223.

67 Tamże, 227.

Ruch kerygmaticzny uświadomił to, iż przepowiadanie jest aktualizacją zbawienia w oparciu o Pismo św. w ramach aktualnej rzeczywistości. Z tej odnowy wyłonił się kierunek współczesnej odnowy przepowiadania biblijnego, tzw. kierunek formalno-kerygmaticzny, który zmierzał do wypracowania teologicznych podstaw kaznodziejstwa⁶⁸. Za pierwszą próbę takiego ujęcia uważa się pracę Tadeusza Soirona: *Die Verkündigung des Wortes Gottes. Homiletische Theologie* (Freiburg 1943). Jak zaznacza autor we wstępie, praca ta jest „próbą zbudowania homiletyki o charakterze teologicznym: homiletyki, która omawia podstawy, funkcje, zasady, zadania i praktykę kaznodziejstwa, oraz takiej homiletyki, która budzi i uzasadnia przekonanie, iż chodzi w niej nie tyle o formalną stronę przepowiadania, lecz o jej funkcję zbawczą”⁶⁹. Zagadnienie teologii przepowiadania podjęli na nieco szerszej płaszczyźnie, teologowie tej miary co H. Schlier, K. H. Schelkle, K. Rahner, G. Wingren, L. Scheffczyk, a zwłaszcza O. Sesselroth, tworząc podwaliny pod teologię słowa Bożego⁷⁰. Pod wpływem myśli rzuconych przez Sailera i Hirschera oraz współczesnej egzegezy, teologowie ci zwrócili baczniejszą uwagę na zbawczą moc słowa Bożego⁷¹. Na katolicką teologię słowa Bożego nie miały wpływu wywarła także protestancka teologia a zwłaszcza teologia Bartha, która podkreślała, iż słowo Boże własną mocą realizuje zawarte w nim treści zbawcze. Słuchacz i sytuacja mają w przepowiadaniu tylko relatywną wartość. Przepowiadanie jest ze swej istoty realizacją dokonującego się w Chrystusie „zbawienia z góry”⁷². Teologię słowa Bożego interesuje zasadniczo problem: w jakiej mierze słowo Boże trwające w Kościele ma moc zbawczą, oraz jakie warunki muszą spełniać tak przepowiadający jak i słuchacz, by przez głoszenie słowa Bożego dokonywało się pośrednictwo zbawcze Kościoła. O ile w teologii tradycyjnej zwracano uwagę na słowo Boże w aspekcie pouczenia, tj. jakie zawiera ono prawdy, o tyle dziś rozpatruje się je głównie od jego strony dynamicznej — jako słowo, które nie tylko poucza, ale uobecnia i sprawia zbawienie mocą działającego w Kościele Ducha św.⁷³

Z tego co wniosła teologia słowa Bożego i teologia przepowiadania można dla kaznodziejstwa biblijnego wyciągnąć następujące wnioski:

68 Por. Bartholomäus, *Homiletik*, w: *Handbuch der Pastoraltheologie*, t. 5, 208.

69 Th. Soiron, *Die Verkündigung des Wortes Gottes. Homiletische Theologie*, Freiburg 1943, 2.

70 W literaturze homiletycznej używa się zamiennie pojęć „teologia słowa Bożego”, „teologia przepowiadania”, choć teologia słowa Bożego związana z filozofią i fenomenologią oraz teologią Logosu dotyczy natury słowa Bożego skierowanego do człowieka i jako taka stanowi punkt wyjścia i podstawę dla teologii przepowiadania. Przedmiotem tej ostatniej jest przekazywanie słowa Bożego w Kościele, ujmowana jest jako funkcja w pośrednictwie zbawczym Kościoła. Por. Lewek, *Geneza ruchu homiletycznego*, 154n.

71 Por. Gastgeber, j.w., 286—288; Jacob, *Theologie der Predigt*, 269.

72 Por. V. Schurr, *Information statt Kerygma?* w: *Lebendige Seelsorge* 12 (1969) z. 3, 147; tenże, *Die Predigt — freigegeben?* w: *Theologie der Gegenwart* 14 (1971) 183; tenże, *Pastoraltheologie im 20. Jahrhundert*, w: *Bilanz der Theologie im 20. Jahrhundert*, 392.

73 Por. H. Schlier, *Grundzüge einer neutestamentlichen Theologie des Wortes Gottes*, *Concilium* 4 (1968), H. 3, 159; Jacob, j.w., 61—192.

kaznodzieja przez swoją posługę winien aktualizować treści biblijne oraz, że kaznodzieja jest sługą słowa i to zarówno w sensie egzegetyczno-homiletycznym jak i kultyczno-liturgicznym. Dlatego Biblia nie może być traktowana jako zbiór budujących przykładów, argumentów czy jako dokument zawierający fakty minione. Istotnym zadaniem kaznodziei jako sługi słowa jest aktualizacja jej treści w każdorazowej sytuacji tak, by budziła wiarę i dokonywała zbawienia „na dziś”

Te bardziej teoretyczne niż praktyczne wyniki odnowy materialno i formalno-kerygmatacznej, opracował do potrzeb przepowiadania A. Günthör w swej pracy „Die Predigt”⁷⁴. Wyłożona tam koncepcja kaznodziejstwa jest całkowicie zorientowana na Biblię, która jest źródłem przepowiadania. Podmiotem i przedmiotem przepowiadania jest Chrystus, którego miłość do Kościoła jest zasadą skutecznego przekazu zbawczego orędzia słuchaczom. Kazaniem biblijnym jest dla Günthöra homilia, która ma być posługą słowa w duchu Pisma św., przy czym sens i znaczenie perykopy są odczytywane jedynie z kontekstu liturgicznego Kościoła⁷⁵. To stwierdzenie Günthöra jest charakterystyczne dla całej materialno-kerygmatacznej odnowy, gdzie zarówno w homiletyce jak i katechetyce sens Biblii odczytywano w oparciu o liturgię⁷⁶. Nie da się zaprzeczyć, że perykopa biblijna ma w liturgii swoje środowisko, które w jakiś sposób określa jej rozumienie. Liturgia nie może jednak być jedynym wykładnikiem sensu perykopy. Doprowadziłoby to do stereotypowego tłumaczenia tekstu biblijnego oraz spłyciłoby jego zbawczy sens.

Odnowa kerygmataczna przysłużyła się z pewnością w sposób zdecydowany do treściowej odnowy kaznodziejstwa przez to, iż domagała się przepowiadania istotnych treści zbawczych oraz, by w akcie przepowiadania aktualizować zbawcze orędzie Pisma św. Nie wypracowała ona jednak zasad pozwalających w sposób właściwy odczytać kerygmat biblijny, który ma być głoszony.

5. Autentyczne słowo Boże treścią kazania

Istotą przepowiadania jest promulgacja zbawczego Orędzia zawartego w Piśmie św. Znaczy to, iż źródłem z którego winne wypływać kazania jest Biblia. Dzięki niej kazanie jest słowem Bożym. Przepowiadanie Kościoła będzie bowiem o tyle wieszczeniem zbawienia o ile będzie ono wierne autentycznemu posłannictwu Biblii tj. tym treściami, które Bóg przez autora natchnionego zamierzał przekazać człowiekowi dla jego zbawienia. Punkt ciężkości dzisiejszego kaznodziejstwa leży zatem w wierności Orędziu biblijnemu.

Pod wpływem naukowej egzegezy stawało się coraz bardziej jasnym, że autentyczne treści biblijne mogą być przepowiadane wówczas tylko, gdy będą one odczytane w oparciu o zasady historyczno-krytycznej egze-

74 Freiburg 1963.

75 „Die wirkliche Schriftpredigt kommt aus dem Geist und der Gesamtschau der Heiligen Schrift welche die Eucharistiefeyer und die gesamte Liturgie der Kirche kennzeichnen”. Günthör, j.w., 101.

76 Por. B. Dreher, *Exegese und Bibelkatechese*, w: Pastoral katechetische Hefte, z. 36, 11.

gezy. Ona bowiem gwarantuje wierność słowu Bożemu zawartemu w Biblii. Homileci protestantcy mieli w tym względzie już bogate doświadczenie i pozytywne rezultaty⁷⁷. Stosowanie zasad hermeneutyki biblijnej w przepowiadaniu, preferowane przez protestantów, miało niewątpliwy wpływ na kaznodziejstwo katolickie⁷⁸. Istotny i decydujący wpływ miała jednak encyklika Piusa XII *Divino afflante Spiritu* (1943), która usankcjonowała wyniki historyczno-krytycznej egzegezy wskazując, że przy wykładzie tekstów Starego Testamentu należy uwzględnić przede wszystkim rodzaje literackie. Bez ich uwzględnienia właściwe rozumienie i promulgacja tych tekstów byłyby niemożliwe. Mimo tak ważkiego dokumentu kościelnego kaznodziejstwo katolickie mniej więcej do lat sześćdziesiątych nie stosowało egzegezy w przepowiadaniu. Ponieważ w tych latach coraz częściej pisze się na temat homilii, dlatego też zaczęto zastanawiać się po stronie katolickiej nad korelacją pomiędzy współczesną egzegezą a przepowiadaniem. W związku z tym pojawiają się liczne artykuły niemieckich egzegetów, którzy rozważając problem styku egzegezy i przepowiadania, domagali się kazań opracowanych w oparciu o najnowsze zdobycze hermeneutyki biblijnej. R. Schnackenburg w artykule „Exegese ale Zugang zur Verkündigung”⁷⁹ stwierdza, że „właściwym zadaniem egzegezy jest jak najwierniej odczytać sens jaki autor biblijny zamierzał wyrazić... oraz odczytać najbardziej istotne dla wiary treści biblijne”⁸⁰. Do zadań kaznodziei należy zaktualizowanie tych treści. Szerzej i gruntowniej zajęto się problemem „kazania z egzegezy w cyklu artykułów zamieszczonych w czasopiśmie „Anima” z 1964 r. Wśród wielu zamieszczonych tam artykułów⁸¹, na szczególną uwagę zasługuje artykuł J. Blanka: *Vom Text zur Predigt*⁸². Wyraża w nim opinię, iż w stosowaniu zasad współczesnej hermeneutyki biblijnej tkwi szansa przewyciężenia aktualnego kryzysu kaznodziejstwa. Stwierdza też, że „dotychczasowa praca nad tekstem była częściej sprawą „pobożnego odczucia”⁸³. Jako główną zasadę w odczytaniu treści biblijnych przyjmuje Blank zasadę rodzajów literackich, którą winien kaznodzieja uwzględnić w przygotowaniu homilii⁸⁴.

77 Szczególniejszy wpływ na rozwój egzegezy biblijnej wywarły poglądy R. Bultmanna, zwłaszcza jego postulat demitologizacji Biblii. Egzegezę jako konieczną drogę do odczytania kerygmatu biblijnego preferowało czasopismo homiletyczne: *Göttinger Predigtmeditationen*, hrsg, M. Fischer — G. Bornkamm — W. Krock, Göttingen 1946—1967.

78 „All diese Problemschwerpunkte der evangelischen Exegese kommen immer bedrohlicher auch auf dem katholischen Raum zu und berühren bereits jetzt das Predigtproblem”. G. Fesenmayer, *Bibelpredigt im Aufbruch, Versuche zur Erneuerung der biblischen Verkündigung*, Freiburg 1962, 10.

79 W: R. Schnackenburg — W. Kahlefeld, *Exegese und Verkündigung*, Stuttgart 1964, 7—22.

80 Tamże, 9.

81 W zeszycie *Anima* 14 (1964) zamieszczone są następujące artykuły: R. Schmidt, *Was ist moderne Exegese*, 82—91; L. Krinetzki, *Das Alte Testament in der Verkündigung der Gegenwart*, 101—128; H. Fleckenstein, *Der heutige Hörer und die Biblische Predigt*, 135—143; W. Nastainczyk, *Die Biblische Kinderpredigt*, 143—150.

82 *Anima* 14 (1964), 129—135n.

83 Blank, *Vom Text zur Predigt*, *Anima* 14 (1964), 129.

84 Tamże, 131.

Pod wpływem postulatów wysuwanych przez biblistów zrodził się w latach sześćdziesiątych nowy kierunek w homiletyce niemieckiej, który uznał, że przepowiadanie musi poprzedzić egzegetyczne zgłębienie tekstu biblijnego. Kierunek ten preferując zasadę „od egzegezy do kazania” proponował włączyć zasady hermeneutyki biblijnej do metody kaznodziejskiej⁸⁵. Pierwszym krokiem przygotowania kazania biblijnego, którego najczęstszą i najszacowniejszą formą jest homilia, winna być egzegeza tekstu. Nie chodzi bynajmniej o szczegółowe, gramatyczno — filologiczne wyjaśnienie tekstu, ale o takie wyjaśnienie, które w oparciu o wyniki biblistyki wskazuje na istotną, teologiczną wypowiedź perykopy, która ma być zwiastowana współczesnemu słuchaczowi⁸⁶.

Próbie opracowania zasad hermeneutycznych do potrzeb kaznodziejstwa podjęli homileci tej miary co B. Dreher⁸⁷, F. Kampa⁸⁸, A. Höfer⁸⁹, M. Seitz⁹⁰, by wspomnieć tylko ważniejszych. Ich opracowania dotyczące teorii kaznodziejstwa jak i pomoce kaznodziejskie wskazują na jedno — dziś nie wystarcza już odczytywanie treści biblijnych w oparciu o kontekst liturgiczny lub na tzw. „wycucie” Biblia jako tworzywo homiletyczne jest zbyt poważnym źródłem, by jej treści odczytywać powierzchownie i interpretować je subiektywnie⁹¹. Nieodzowność odczytania autentycznej treści, czyli kerygmatu perykopy w oparciu o hermeneutykę biblijną jest uwarunkowana samą strukturą Pisma św. Jest ono przecież wspólnym dziełem Boga i człowieka. Bóg objawił swoją wolę tj. zbawcze zamiary wobec człowieka, natomiast autor natchniony wyraził owe zbawcze słowa i czyny w odpowiedniej do

-
- 85 Por. B. Dreher, *Hoffnung verkünden*, w: *Hoffnung für alle*, hrsg. H. Erharter — H. J. Schramm, Wien 1970, 131.
- 86 Tenze, *Biblich predigen. Ein homiletisches Werkbuch*. Werkhefte zur Bibelarbeit 7, Stuttgart 1968, 23.
- 87 Bruno Dreher (+1971) był profesorem homiletyki w Bonn a od 1968 kierownikiem katedry pedagogiki religijnej i kerygmatyki we Wiedniu. Swoimi pracami przyczynił się do rozwoju nowego trendu w homiletyce zmierzającego do zespolenia egzegezy z przepowiadaniem. Opublikowano około 50 pozycji poświęconych zagadnieniom homiletycznym z których najważniejsze to podręcznik *Biblich predigen. Ein homiletisches Werkbuch*, Stuttgart 1968. Jest też współwydawcą dwutomowego podręcznika *Handbuch der Verkündigung*, Freiburg 1970. Swoje założenia teoretyczne realizował w praktyce. Temu celowi służyło czasopismo „Dienst am Wort Biblich — homiletische Zeitschrift” (od 1966—1971). Przed śmiercią wydał największe dzieło służące praktyce przepowiadania — *Neues Predigtwerk*. T. I — XIX, Graz 1970—72.
- 88 Franz Kampa, homileta zachodnioniemiecki opublikował liczne artykuły dotyczące styku egzegezy i przepowiadania. Główne dzieło: *Von der Exegese zur Predigt. Über die Problematik einer schriftgemässen Verkündigung der Oster-Wunder — und Weihnachtsgeschichten*, Mainz 1968.
- 89 Albert Höfer opublikował swoje przemyślenia nt. zespolenia egzegezy z przepowiadaniem w: *Predigt und heutige Exegese. Eine Handreichung für den Seelsorger*, Freiburg 1968.
- 90 M. Seitz interesuje się przede wszystkim metodą tworzenia kazania biblijnego. Główne myśli na ten temat zawarł w publikacji: *Zum Problem der sogenannten Predigtmeditation*, w: H. Breit, *Die Predigt zwischen Text und Empirie*, Stuttgart 1969, 9—21.
- 91 Por. F. Kampa, *Funktion und Methodik der historisch — kritischen Exegese im Hinblick auf die Verkündigung*, w: *Handbuch der Verkündigung*, hrsg. B. Dreher i in., Freiburg 1970 t. 2, 138n.

ówczesnego stanu kultury, szacie językowej. Autor użył jako środka wyrazu treści tych form literackich, które były wówczas używane⁹².

Odkrywamy zatem w Piśmie św. różne formy i sposoby literackiego wyrazu — począwszy od tekstów historycznych różnego typu, przez prośbota, teksty poetyckie, aż do apokaliptyki włącznie. Każdy z tych rodzajów literackich miał do przekazania sobie właściwą prawdę. Autor w zależności od swoich założeń teologicznych przedstawiał zbawczą prawdę posługując się różnymi formami przekazu.

Pomijając zasady hermeneutyki biblijnej, kaznodzieja najczęściej zatrzymałby się na zewnętrznej warstwie tekstu, a więc na tym co drugorzędne, pomijając częstokroć to co istotne, co stanowi o teologicznej głębi perykopy. Pomijanie wyników egzegezy w przepowiadaniu prowadzi nieuchronnie do treściowego spłylenia tekstu a nierzadko do wypaczenia prawdziwych zamiarów natchnionego autora⁹³.

Omawiany kierunek nie ograniczył się jedynie do teoretycznych wskazań dotyczących wykorzystania zasad hermeneutyki w kaznodziejstwie, ale licznymi pomocami praktycznymi przyczynił się do upowszechnienia drogi z „egzegezy do przepowiadania” Z pomocy kaznodziejskich na baczniejszą uwagę zasługuje wydane przez B. Drehera dziewiętnastotomowe dzieło „Neues Predigtwerk” (Graz 1971-72). Jest to wspólne dzieło znanych biblistów i homiletów. Ciekawie jest w nim prezentowana metoda homiletyczna. Propozycję kazania poprzedzają dwa etapy. Pierwszy — obejmuje gruntowne wyjaśnienie tekstu biblijnego (Zur Exegese). Poszczególni autorzy wyjaśniają znaczenie perykopy wiersz za wierszem wskazując najczęściej przy końcu tej analizy na kerygmat perykopy czyli jej istotne posłannictwo, które ma być przepowiadane dzisiejszemu słuchaczowi.

Drugim etapem tej metody jest tzw. medytacja homiletyczna, mająca na celu uchwycenie związku pomiędzy kerygmatem biblijnym a problemami i oczekiwaniami odbiorcy. Jeśli bowiem przepowiadanie ma trafić do dzisiejszego człowieka i ma być dlań zbawczym orędem, wówczas musi kaznodzieja uchwycić owo napięcie między słowem Biblii a problematyką ludzką.

Na podstawie omówionego zagadnienia: Biblia a przepowiadanie możemy stwierdzić, że utracone w średniowieczu, a tak żywotne aż do Grzegorza Wielkiego historyczbawcze traktowanie Pisma św. w przepowiadaniu, powraca dopiero w okresie międzywojennym. Pełniej podczas odnowy kerygmatycznej, a w sposób szczególny w fazie egzegetyczno-antropologicznej przepowiadania, której jesteśmy świadkami.

Pismo św., które jest nośnikiem, a raczej zawiera zbawcze treści, nie może być traktowane służebnie w stosunku do określonych, w ramach pewnych struktur filozoficznych, prawd wiary. Bóg Biblii jest Bogiem żywym. Jest Bogiem wciąż zbawiającym nas przez swego Syna w Duchu św. Jego zbawcze orędzie zawarte w Piśmie św. nie może być traktowane jako historyczne, minione. Jeśli przepowiadanie rozumiemy jako urze-

92 Por. J. Frankowski, *Biblia — przeżycie i słowo*, *Więź* 18 (1975) z. 7—8, 5.

93 Por. J. Blank, *Schriftauslegung in Theorie und Praxis*, München 1969, 33—37.

czywistnianie się Kościoła w konkretnym momencie historii przez posługę słowa, to musimy głosić owo zbawcze Orędzie w jego prawdziwym a nie sfalszowanym brzmieniu.

Kazanie, jeśli ma być zbawczym orędziem dla współczesnego odbiorcy musi być zwiastowaniem nie własnych pomysłów, lecz autentycznego słowa Bożego. Nie może zatem kaznodzieja, który jest sługą słowa ignorować w przygotowaniu homilii zdobyczy współczesnej biblistyki. Wymóg, by kaznodzieja rozpoczął przygotowanie kazania od egzegetycznej analizy tekstu w oparciu o komentarze biblijne uchroni przepowiadającego od subiektywnej interpretacji perykopy a równocześnie poszerzy znajomość Biblii i problemów związanych z jej rozumieniem.

Droga „z egzegezy do kazania” ustrzeże ponadto od peryferyzmu, głoszenia tego co mniej istotne i drugorzędne w tekście. Ponadto hermeneutyka pozwala kaznodziei odkryć te treści, które bez niej nie byłyby odczytane, a co najważniejsze — daje pewność zachowania wierności biblijnemu Orędziu przez co samo kazanie, choć głoszone przez człowieka, jest nadal słowem Bożym niosącym zbawienie.